

Вступ

*Норбер Жустен,
Посол, Голова Представництва
Європейської Комісії в Україні*

Шановні читачі,

Для мене велика честь представити вам це видання.

Брошура "На шляху до громадянського суспільства в Україні" ознайомить вас з основними принципами громадянського суспільства в ЄС, співробітництвом з Україною у цій сфері, а також діючими програмами та проектами. Щодо практичних аспектів, то брошура надасть корисні поради зацікавленим неурядовим організаціям (НУО) з процедури отримання грантів Європейської Комісії для реалізації проектів, спрямованих на розвиток громадянського суспільства.

Розвиток стійкого громадянського суспільства є життєво необхідним з огляду на дотримання та захист прав особистості. Зростання кількості НУО та їх прагнення і здатність брати участь у розвитку та зміцненні громадянського суспільства є ключовим показником процвітаючої демократії.

Головним інструментом ЄС в наданні фінансової підтримки НУО в галузі демократичного розвитку, прав людини та громадянського суспільства в країнах поза Євросоюзом є Європейська програма "Демократія та права людини". За її ініціативи в Україні, починаючи з 1993 року, Європейським Союзом було затверджено 55 мікропроектів та майже 70 макропроектів. Ці проекти спрямовані на зміцнення демократії, належного управління та верховенства закону як на національному, так і місцевому рівні.

Крім підтримки, спрямованої рушійній силі громадянського суспільства в Україні, Європейський Союз шукає шляхи для зміцнення співпраці ЄС та України. Таким чином, ця брошура є ще одним кроком у досягненні прозорості та відкритості діяльності ЄС в Україні.

Маючи нагоду, я б хотів заохотити усіх діячів у сфері громадянського суспільства до подання інноваційних пропозицій. Інформацію про існуючі та майбутні оголошення про подання заяв можна отримати на Інтернет-сторінці Представництва: www.delukr.cec.eu.int

Стратегічне партнерство Європейського Союзу та України

У спільній заяві за результатами самміту України та ЄС у Копенгагені у липні 2002 року наголошується на тому, що стратегічне партнерство обох сторін "спрямоване на зміцнення стабільності і процвітання в Європі, а також на посилення демократії, поваги прав людини, верховенства права і ринкової економіки".

Європейський Союз та Україна розвивають свої відносини, ґрунтуючись на принципах Угоди про партнерство та співробітництво (УПС), яка була укладена 1994 року і набула чинності у 1998 році. Основними цілями УПС є розвиток тісних політичних стосунків між Україною та ЄС шляхом постійного діалогу з політичних питань, сприяння розвитку торгівлі та інвестицій, забезпечення підґрунтя для взаємного економічного, соціального, фінансового, громадського, науково-технологічного та культурного співробітництва, а також підтримки зусиль України щодо зміцнення демократії, розвитку її економіки і завершення переходу до ринкової економіки.

У 1998 році в Києві було затверджено Спільну стратегію інтеграції України до Європейського Союзу. Цей документ визначає зовнішньополітичні стратегії щодо інтеграції України до європейського політичного, економічного та правового простору.

Наприкінці 1999 року Європейська Рада ухвалила Спільну стратегію Європейського Союзу щодо України. Вона спрямована на зміцнення відносин стратегічного партнерства між Україною та ЄС.

Розвиток громадянського суспільства - передумова просування уперед відносин ЄС та України

Європейський Союз був заснований на принципах поваги до демократичних цінностей та прав людини, і ці принципи поділяють усі п'ятнадцять країн-членів ЄС. Розвиваючи співробітництво з іншими державами, Європейський Союз обстоює позицію, яка полягає у захисті і підтримці основних свобод громадян, демократії, верховенства права як в самому ЄС, так і на міжнародній арені.

Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України базується, зокрема, і на "спільному інтересі країн-членів ЄС підтримати Україну на шляху утвердження громадянського демократичного суспільства, ринкової економіки, створення основ для стабільної та процвітаючої держави, самодостатнього економічного та соціального росту".

Одним із показників становлення громадянського суспільства в Україні є швидке зростання кількості неурядових організацій (НУО). Європейський Союз неодноразово висловлював підтримку процесу зміцнення "третього сектору" в Україні. Більше того, для місцевих неурядових організацій було створено можливості для залучення відповідного європейського досвіду в сфері діяльності НУО. Участь у проектах та програмах, які пропонує Європейський Союз для українських неурядових організацій, стимулює їх розвиток і зростання, додає необхідного досвіду та позитивно впливає на громадянське суспільство в Україні загалом.

Європейська програма «Демократія та права людини»

Загальні принципи

Європейська програма "Демократія та права людини" є основним інструментом ЄС з підтримки неурядових організацій в 29 державах світу, включаючи Україну.

Пропозиції, які отримує Європейська Комісія від неурядових організацій України, мають бути спрямовані на досягнення одного або кількох результатів **трьох конкретних цілей** програми в Україні:

Мета 1. Поліпшення доступу до правосуддя

Результати:

1. Поліпшений доступ до правосуддя для всіх.
2. Ефективніше правосуддя та судове переслідування.
3. Підтримка дослідницьких та аналітичних центрів як юридичних структур із розробки законопроектів, карного, публічного та цивільного права та підтримка судових прецедентів Європейського суду з прав людини.

Мета 2. Моніторинг, звітування та захист прав людини

Результати:

1. Підсилені потужності мереж з прав людини, НУО та медіа для поліпшення захисту і підтримки прав людини.
2. Вагоміший внесок громадянських суспільних організацій та правозахисної мережі в національну політику та процес прийняття рішень суспільними інститутами.
3. Поліпшені можливості незалежних ЗМІ, особливо у сфері журналістського розслідування.
4. Підвищений організаційний професіоналізм правозахисних НУО та медіа (людські ресурси, фінансовий менеджмент, планування).

Мета 3. Утвердження верховенства права та поліпшення правового захисту прав людини

Результати:

1. Моніторинг прав ув'язнених та поліпшення адміністрування в'язниць.
2. Ліпше виконання судового слідства, особливо у період попереднього ув'язнення та розслідування справ.

Напрямки діяльності програми в Україні

Україні у період з 2002 до 2004 року запропоновано сконцентруватися на **першому, третьому та четвертому пріоритетах** програми. Кожен із цих пріоритетів має свої напрямки:

Пріоритет 1. Підтримка зміцнення демократії, належного управління та верховенства права:

- **зміцнення ролі громадянського суспільства**, в тому числі поліпшення спостережної функції НУО за дотриманням прав людини, зростання ролі професійних союзів
- **освіта і навчання з прав людини**, зокрема для посадовців
- **свобода висловлювання і незалежні засоби масової інформації**
- **дії на дотримання чесних виборів**, наприклад налагодження конструктивного діалогу з владою щодо чесних виборів, підготовка об'єктивних звітів за результатами виборів
- **правова система і зміцнення інституцій**, що, зокрема, передбачає підвищення ефективності правового сектору, підтримку інституцій із захисту прав людини, інституту омбудсменів
- **управління**, в тому числі підтримка роботи НУО із виявлення корупційної практики на будь-яких рівнях управління, громадський контроль
- **попередження конфліктів та їх розв'язання**

Пріоритет 3. Підтримка в боротьбі проти тортур та безкарності, діяльність міжнародних трибуналів та карних судів:

- **боротьба з тортурами**
- **міжнародне правосуддя та боротьба з безкарністю**

Пріоритет 4. Боротьба з расизмом, ксенофобією, дискримінацією меншин та корінних народів:

- **боротьба з проявами расизму та цим явищем загалом**
- **дотримання прав меншин**
- **підтримка захисту прав корінних народів**

В рамках розвитку цих пріоритетів Європейська програма "Демократія та права людини" звертає особливу увагу на наступні завдання в Україні:

1. Започаткування проектів проти тортур та на поліпшення умов ув'язнення.

2. Продовження співробітництва з Радою Європи з тим, щоб забезпечити навчання з прав людини для суддів, представників правоохоронних органів, підтримувати права національних меншин та зміцнювати демократичні процеси на місцях.

3. Підтримка громадянського суспільства, особливо через місцеві неурядові організації із захисту прав людини.

Типи проектів

Діяльність Європейської програми "Демократія та права людини" може здійснюватися за трьома напрямками:

1. ЦІЛЬОВІ ПРОЕКТИ.

- ✓ Реалізуються для конкретних цілей Європейської Комісії в галузі демократизації та прав людини
- ✓ Виконуються спільно з
  - міжнародними організаціями
  - національними урядами
- ✓ Не ухвалюються в результаті тендеру і громадські організації не запрошуються до подання пропозицій на такі проекти

2. МАКРОПРОЕКТИ.

- ✓ Визначаються в Брюсселі на основі конкурсу пропозицій
- ✓ Бюджет становить від 300 тисяч євро до 1,5 мільйона євро
- ✓ Термін виконання - до 36 місяців
- ✓ Запрошення про надання пропозицій оголошується Європейською Комісією

3. МІКРОПРОЕКТИ.

- ✓ Перебувають у веденні Представництва Європейської Комісії в Україні
- ✓ Бюджет становить до 50 тисяч євро
- ✓ Термін виконання - до 12 місяців
- ✓ Запрошення про надання пропозицій оголошується Представництвом Європейської Комісії, яке також ухвалює рішення про фінансування цих проектів.

Історія діяльності програми в Україні

Європейська програма "Демократія та права людини" працює в Україні з 1993 року. За цей час було виконано близько 70 макропроектів та 55 мікропроектів, а також здійснено деякі цільові проекти.

ЦІЛЬОВІ ПРОЕКТИ

Прикладом цільового проекту в Україні є спільний проект з Радою Європи "Підтримка демократичної стабільності". З огляду на те, що Європейський Союз та Рада Європи поділяють спільні погляди на питання демократії та прав людини, Європейська Комісія протягом кількох років підтримує спільні з РЄ проекти, спрямовані на розвиток демократичного суспільства в Україні загалом і виконання її зобов'язань перед Радою Європи зокрема. Незважаючи на те, що Україна досягла певного прогресу у виконанні цих зобов'язань, ідея таких проектів залишається актуальною. У 2001 році Європейська Комісія виділила на проєкт "Підтримка демократичної стабільності" 913 тисяч євро. Зокрема, проєкт сприятиме Українській державі у реформуванні судової влади та правоохоронних органів з тим, щоб в цих структурах підвищити увагу до дотримання прав людини. Діяльність проєкту також буде спрямовуватися на підтримку демократичних процесів на локальному рівні та обстоювання прав національних меншин.

МАКРОПРОЕКТИ

Більшість із таких проектів є загальноукраїнськими або призначеними для всіх країн СНД. Напрямки їх діяльності є наступні:

✓ Самоврядування

Проект "Забезпечення втілення прав територіальної громади, гарантованих Законом про місцеве самоврядування в Україні" був ухвалений Європейською Комісією у 2001 році. Його виконання здійснює Counterpart Creative Centre, що проведе 50 тематичних круглих столів та 56 нав-

чальних семінарів з прав територіальних громад по всій країні.

✓ Підтримка засобів масової інформації

Проект "Демократизація ЗМІ через доступ громадськості" проводив тренінги для журналістів радіо та працівників радіомовлення в Україні та Росії. Проект виконували Центр медіа ініціатив та Фондація незалежного радіомовлення.

Інший проект - "Медіа за демократію" - працював в усіх країнах СНД, організуючи семінари щодо законодавчих та етичних стандартів журналістики, поїздки з метою розслідування окремих порушень у роботі ЗМІ та консультацій журналістів. Організацією, яка реалізувала цей проект в СНД, виступав Європейський інститут засобів масової інформації.

✓ Демократизація Збройних Сил України

Для України, Росії, Білорусі та Узбекистану був ухвалений проект "Підвищення поінформованості збройних сил та громадськості щодо діяльності Міжнародного Карного суду". Пізніше в Україні розпочався більший проект щодо роз'яснення ролі армії в демократичному суспільстві - "Освіта з демократії та прав людини в українських Збройних Силах".

✓ Підтримка професійних союзів

Україна стала однією з дев'яти держав СНД, в яких працював проект "Налагодження мережі моніторингу прав професійних спілок та розбудова співробітництва між цими організаціями". Міжнародна конфедерація незалежних професійних спілок, яка виконувала цей проект, сприяла налагодженню тісних зв'язків між професійними об'єднаннями країн СНД та Центральної і Східної Європи, розвивала обмін інформацією з тим, щоб допомагати у дотриманні прав цих організацій.

✓ Реабілітаційна підтримка жертв тортур

Неурядова організація "Женевська ініціатива в психіатрії" за проектом "Реабілітація жертв тоталітаризму та громадянських війн в СНД" спрямувала свою роботу на розвиток реабілітаційних центрів, які надають психологічну допомогу жер-

твам тортур радянського періоду та сучасних збройних конфліктів. Проект працював в Україні, Росії, Молдові та Вірменії.

МІКРОПРОЕКТИ

Більшість із мікропроектів виконуються неурядовими організаціями, і географія таких проектів дуже розгалужена. Мікропроекти, які виконувалися у період з липня 2001 до липня 2002 року (за бюджетом 1999 року) сконцентрували свою діяльність в таких напрямках:

- ✓ Захист прав людини, інформування про ці права
- ✓ Розвиток неурядових організацій
- ✓ Сприяння жіночим організаціям
- ✓ Гендерний баланс у суспільстві
- ✓ Захист прав дитини
- ✓ Самоврядування

Цей перелік напрямків не є вичерпний.

Мікропроекти працювали в Києві, Ужгороді, Донецьку, Луганську, Херсоні, Харкові, Вінниці, Сімферополі та інших містах України.

Запрошення неурядовим організаціям надати свої пропозиції для мікропроектів оголошується щороку Представництвом Європейської Комісії в Україні. Наступне оголошення відбудеться 2003 року.

Макропроект Європейської програми «Демократія та права людини»

Проект: "Освіта з демократії та прав людини в українських Збройних Силах"

Тривалість: 36 місяців

Контактна адреса: projects@ishr.org

У демократичному суспільстві на Збройні Сили покладений обов'язок обстоювати національні інтереси, оберігати мир та захищати права людини, а також сприяти виконанню міжнародних домовленостей. Однак у військових конфліктах або збройних протистояннях з'являється ризик, що армія проти волі може бути втягнена у порушення прав людини. Тільки всебічна громадянська освіта військовослужбовців допоможе запобігти цьому і попередити злочини проти людства.

Проект має наступні цілі:

- сприяти тому, щоб у Збройних Силах України зросло розуміння ролі армії в демократичному суспільстві, запроваджувати "Кодекс поведінки ОБСЄ з військово-політичних аспектів безпеки",
- сприяти роз'яснювальній роботі щодо важливості участі в миротворчих операціях та превентивних заходах, ролі та місця Міжнародного Карного Суду,

- підтримати заходи щодо зміцнення пошани до прав людини та демократії у Збройних Силах України,

- посилити взаємодію військовослужбовців з неурядовими правозахисними організаціями.

Проект передбачає проведення 30 семінарів, насамперед для військових командирів. Ці заходи будуть організовані в гарнізонних містах по всій Україні. На семінарах розглядатимуться питання щодо Кодексу поведінки ОБСЄ, міжнародного гуманітарного права, попередження конфліктів та підтримки миру, Міжнародного Карного Суду. Разом з тим проект організує лекції для студентів 10 військових училищ України.

**Мікропроекти
Європейської програми
«Демократія та права людини»**

Проект: "Вирішення місцевих проблем є справою місцевих громадських комітетів"

Тривалість: 12 місяців

Контактна адреса:

vishnyak@karpaty.uzhgorod.ua

Історія свідчить, що Україна здавна мала власні традиції самоврядування: важливі для селища рішення зазвичай приймалися всією громадою. Нині люди проявляють дедалі меншу ініціативу, коли йдеться про спільне вирішення локальних проблем. Разом з тим соціологи, порівнюючи сучасне українське місто і село, відзначають вищу суспільну свідомість саме сільських жителів: зокрема, вони більш активні у голосуванні на виборах. Однак сільським активістам бракує сучасних знань про те, як відстоювати права територіальних громад чи знаходити фінансування для вирішення місцевих проблем.

Закарпатський благодійний фонд "Центр громадських ініціатив" в рамках проекту Європейської Комісії працював над розвитком місцевого самоврядування у Перечинському та Великоберезнянському районах Закарпатської області. Експерти опитали жителів десяти селищ - Перечин, Зарічево, Порошково, Тур'я Ремета, Туриця, Великий Березний, Кострино, Волоснянка, Жорнава, Черногорова. На основі отриманих даних у

кожному населеному пункті були сформовані локальні комітети, до яких увійшли неформальні лідери, представники релігійних громад, місцевого бізнесу.

Що таке місцеве самоврядування? Як лобювати і захищати інтереси громад? Як працювати з місцевими спонсорами? Щодо усіх цих питань експерти проекту проводили постійні консультації для членів локальних комітетів та представників місцевої влади, консультували їх, надава-

ли необхідну літературу, а також організували 4 тренінги і 10 круглих столів.

Чимало місцевих активістів, які взяли участь у тренінгах та круглих столах, отримали додатковий імпульс для роботи і відчули свої сили. Більшість із них навіть виявила бажання висунути свої кандидатури на виборах до місцевих рад у 2002 році. Результати виборів свідчать, що 38% народних депутатів місцевих рад були обрані вперше, і всі вони були свого часу учасниками тренінгів в рамках проекту.

Успішною стала й підготовка представників локальних комітетів у питанні пошуку фінансування для вирішення місцевих проблем. Вони залучили кошти місцевих бізнесменів у сумі більше 15 тисяч гривень для ремонту шкіл і дитячих садків у Перечинському та Великоберезнянському районах Закарпатської області.

Проект: "Міжконфесійний діалог як умова досягнення справжньої релігійної свободи у поліетнічному Криму"

Тривалість: 6 місяців

Контактна адреса:

znanie@hcf.crimea.com

"Півострів Крим є місцем, на якому вже багато століть поєднані краї двох культурних материків, двох цивілізацій - християнської та мусульманської", - розповідає Олександр Цветков, керівник проекту "Міжконфесійний діалог як умова досягнення справжньої релігійної свободи у поліетнічному Криму".

Домінуюче положення в Криму займають православ'я (43% усіх релігійних організацій) та іслам (30%). У 2001 році в Криму було зазначено 47 конфесій, течій та напрямків, в рамках яких діяли 888 релігійних організацій. Фактично з 1989 до 2001 року кількість релігійних організацій на півострові збільшилася у 20 разів.

Європейський проект об'єднав провідних аналітиків та експертів Криму, які провели міжконфесійні читання з історії і сучасності ісламу та християнства в Криму, а також з проблем міжконфесійного діалогу. Ці читання мали широкий резонанс у місцевих засобах масової інформації і позитивні відгуки громадськості.

Експерти проекту констатували, що міжконфесійна напруженість у Криму є перепорою для свободи віросповідання людей. Чимало зусиль докладалося для примирення між керівництвом Кримської єпархії пра-

вославної церкви Російського патріархату та Духовним управлінням мусульман Криму, і це примирення відбулося.

Продовженням такого діалогу, на думку експертів, мають стати спільні міжконфесійні проекти, наприклад створення фондів з відновлення зруйнованих релігійних святинь, проведення гуманітарних акцій та конференцій. Під час заходів проекту також висловлювалися пропозиції удосконалити законодавство України з тим, щоб воно враховувало сучасні реалії і перешкоджало використанню релігійних організацій у політичних цілях.

Проект: "Соціально-психологічна підтримка жінок-в'язнів зі Збаразької виправної колонії №63"

Тривалість: 12 місяців

Контактний тел.: (0352) 26-86-19

Проект виконувала Тернопільська обласна асоціація жінок. Анкетування, проведення серед мешканців колонії, підтвердили найсумніші припущення: жінки, які мають звільнитися через рік, слабо підготовлені до успішного подолання своїх проблем.

Психологічний стан жінок-в'язнів також викликає занепокоєння. Вони відзначають у собі апатію, не мають підтримки з боку власної сім'ї (лише 17% з них одружені, але 78% жінок мають дітей). Практично у всіх опитаних є проблеми зі здоров'ям, більше половини - колишні наркоманки. Найчастіше причиною їх ув'язнення є розповсюдження наркотиків.

Більшість жінок колонії опинилися за ґратами, не зміївши знайти правильної дороги у своєму житті. Маючи судимість, їм буде ще важче впоратися зі старими та новими проблемами на свободі. За рік до завершення свого строку 64% жінок не мали жодних планів щодо свого майбутнього і

були готові діяти залежно від ситуації. Керівник проекту Галина Решетняк вважає, що "мета проекту - запобігти рецидиву злочинів серед жінок-в'язнів, а також допомогти їм реінтегруватися у суспільство".

Із 40 жінками-в'язнями працювали психолог, системний аналітик, соціальний працівник, юрист та лікарі - терапевт, гінеколог, реабілітолог, нарколог.

На основі анкетування жінок визначені психологічні, оздоровчі та професійні аспекти жіночих проблем. Потім проект організував для ув'язнених навчання і консультації з правових питань, професійні лікарі обстежили жінок і дали свої рекомендації. З групою також працював психолог, щоб соціально адаптувати їх до тих умов, в яких вони житимуть і працюватимуть на волі.

Проект приділив значну увагу професійній підготовці жінок. До колонії було закуплено комп'ютери, аби ув'язнені змогли опанувати їх і таким чином здобути нову професію. Відбувся також тренінг з написання бізнес-планів та основ маркетингу.

Програма Tасіс з партнерства в інституційному розвитку

Окрім Європейської програми "Демократія та права людини" українські організації громадянського суспільства можуть взяти участь в Програмі Tасіс з партнерства в інституційному розвитку.

Ця програма надає підтримку в інституційному розвитку через партнерське співробітництво між НУО, місцевою та регіональною владою та неприбутковими професійними організаціями з країн ЄС (з одного боку) та ННД і Монголії (з іншого). Програма є продовженням попередніх програм Ліен та споріднених міст.

Сектори, яким може надаватися підтримка:

Соціальна сфера

- ✓ Сприяння жінкам, що перебувають у несприятливих умовах (жінки, які зазнають жорсткого поводження або стали жертвами торгівлі людьми)
- ✓ Соціальна реінтеграція певних груп населення (безробітних, інвалідів, безграмотних)
- ✓ Підтримка здоров'я населення і соціальна допомога групам ризику (літнім людям, бездомним, хворим на СНІД)

Громадянське суспільство

- ✓ Захист прав споживача
- ✓ Охорона довкілля
- ✓ Освіта для дорослих
- ✓ Професійна підготовка для безробітних

Самоврядування

- ✓ Реформи в галузі управління в регіональних органах влади
- ✓ Управління комунальними підприємствами (в сфері транспорту, водопостачання, прибирання сміття і розподілу електроенергії), програми в галузі охорони здоров'я та освіти
- ✓ Створення земельного кадастру, міське і регіональне планування, надання житлових послуг, туристичні послуги

Місцевий економічний розвиток

- ✓ Створення торгових асоціацій та асоціацій малого і середнього підприємництва
- ✓ Ініціативи в галузі економічного розвитку, в тому числі підтримка малих і середніх підприємств
- ✓ Зайнятість населення та скорочення безробіття
- ✓ Професійно-технічна підготовка

Проект Програми Тасіс з партнерства в інституційному розвитку

Проект: "Розвиток позалікарських послуг у психіатрії"
Тривалість: 24 місяці
Контактна адреса: dcse@ukr.net

Семен Глузман - відомий радянський дисидент - колись повторив долю багатьох своїх однодумців: він був примусово відправлений до психіатричної лікарні, в якій провів багато років. Свободу він отримав вже за нових часів, які прийшли на зміну тоталітаризму.

Міжнародний фонд "Женевська ініціатива в психіатрії", у розвитку якого активно бере участь Семен Глузман, спочатку концентрувався на проведенні незалежної психіатричної експертизи колишніх дисидентів з тим, щоб зняти з них сумнівний "діагноз". Робота "Женевської ініціативи" сприяла становленню незалежної психіатрії в Україні на противагу радянській, яка використовувалася у політичних цілях.

Сучасна діяльність Міжнародного фонду "Женевська ініціатива" передбачає широку наукову та практичну роботу. Один з напрямків - розвиток позалікарських послуг в Центрі медико-соціаль-

ної реабілітації для людей із розладами психіки. Центр пропонує так звану "арт-терапію". Відвідувачі центру - це люди, які вже пройшли лікування у відповідних закладах, однак потребують ще тривалого адаптаційного періоду. Окрім фізичних страждань, вони переживають і моральні травми, стикаючись із непорозумінням у суспільстві. Потребуючи самоствердження, найчастіше такі люди знаходять його у мистецтві.

Відвідувачі центру реабілітації захоплюються живописом, займаються петриківським розписом, ліплять фігурки з глини і порцелянові прикраси, шують театральні костюми.

У проєкт Європейської Комісії в Центрі реабілітації залучені також декілька неурядових організацій: фонд підтримки художників з проблемами психічного здоров'я "Касталія", об'єднання родичів пацієнтів "Джерела", благодійний фонд "Віта", який видає бюлетень із віршами і статтями відвідувачів Центру.

В рамках європейського проєкту також було організовано навчання для людей із розладами психіки. Хвороба та побічні дії ліків заважають їм легко орієнтуватися у звичних ситуаціях, і багато чому вони мають навчатися заново: як влаштуватися на роботу, як звертатися до соціальних служб, як поводитися із людьми в громадському транспорті.

Протягом дня до Центру реабілітації приходять 50-60 відвідувачів, які шукають тут нове коло спілкування і можливість реалізувати свій потенціал. Деякі з відвідувачів досягли справжніх успіхів: художниця Любов Панченко отримала премію Стуса, хтось зміг закінчити консерваторію, а хтось - знайти роботу після комп'ютерних курсів, організованих в Центрі реабілітації.

Як неурядовій організації отримати грант Європейської Комісії?

Які гранти можуть отримати українські НУО?

За Європейською програмою "Демократія та права людини":

- ✓ макрогрант на проєкт від 300 тисяч євро до 1,5 мільйона євро
- ✓ мікрогрант до 50 тисяч євро

За Програмою Тасіс з партнерства в інституційному розвитку:

- ✓ грант на проєкт від 100 до 200 тисяч євро

Які організації мають право брати участь у тендері?

За Європейською програмою "Демократія та права людини":

- ✓ НУО, зареєстровані в Україні або країнах ЄС
- ✓ Професійні об'єднання
- ✓ Заклади вищої освіти

Не можуть брати участі:

- офіційні установи
- національні та міжнародні урядові організації
- органи місцевої влади

За Програмою Тасіс з партнерства в інституційному розвитку:

- ✓ НУО, зареєстровані в Україні або країнах ЄС
- ✓ Професійні об'єднання
- ✓ Місцеві та регіональні органи влади

Чи можуть подавати проєкт декілька неурядових організацій?

Так. Також на проєкт можуть претендувати НУО різних країн. Але ці країни повинні бути з одного регіону, а проєкт, відповідно, приносити користь для кожної з цих держав.

Чи буде грант Європейської Комісії покривати усі витрати проєкту?

Грант Європейської Комісії має покривати 80% витрат, передбачених проєктом. Решту 20% мають бути надані неурядовою організацією. Це може бути, зокрема, використання обладнання, офісних приміщень, трудових ресурсів - тобто, витрати організації, необхідні для виконання проєкту.

Яка процедура подачі пропозицій?

Європейська Комісія оголошує запрошення про подачу пропозицій на сторінці

http://europa.eu.int/comm/europeaid/tender/index_en.htm

На цьому сайті також можна знайти аплікаційні форми та інструкції як їх заповнювати. Відповіді мають даватися англійською мовою.

НУО подають свої пропозиції щодо мікропроєктів до Представництва Європейської Комісії в Україні у терміни, визначені Європейською Комісією. Пропозиція, подана пізніше, не може бути прийнята, навіть якщо НУО мала об'єктивні причини не підготувати її вчасно. Усі пропозиції щодо інших проєктів мають бути представлені на розгляд за адресою, зазначеною у відповідних оголошеннях про подачу пропозицій.

Як проходить тендер?

У випадку мікропроєктів за Європейською програмою "Демократія та права людини" усі пропозиції розглядає саме Представництво Європейської Комісії, розташоване у Києві. В інших випадках рішення про фінансування приймає Європейська Комісія у Брюсселі.

Усі заявки вивчаються Європейською Комісією або її Представництвом відповідно до наступних критеріїв:

- ✓ Відповідність адміністративним вимогам
- ✓ Легітимність і правомірність заявників, партнерів та самих проєктів
- ✓ Технічна та фінансова оцінка заявки

Рішення про фінансування найбільш потрібних та ефективних проєктів приймається на основі конкурсу.

Скільки часу займають процедури підготовки пропозиції та її ухвалення?

Зазвичай Європейська Комісія, оголошуючи про початок прийому пропозицій, визначає крайній термін через 2-3 місяці. По завершенні цього терміну Комітет з оцінювання вивчає усі подані проєкти та визначає перелік найперспективніших із них протягом іще 2-3 місяців. Безпосередня підготовка контрактів з НУО, які виграли тендер, займає 4-6 тижнів.

Яких помилок слід уникати, розробляючи мікропроекти для Європейської програми «Демократія та права людини»

З тим, щоб в результаті тендеру пропозиції отримали позитивну відповідь щодо фінансування, неурядовим організаціям слід намагатися уникати типових помилок, описаних у прикладах нижче:

✓ Невідповідний реєстраційний статус (пропозиції можуть подавати тільки об'єднання громадян або благодійні організації)

✓ Тема пропозиції не відповідає пріоритетам програми (наприклад, проект націлений тільки на надання соціальної допомоги і не передбачає чіткої підтримки демократії та прав людини)

✓ Подібні проекти вже були здійснені іншими організаціями в цьому регіоні

✓ Результати проекту чітко не визначені в пропозиції, жодних конкретних цифр

✓ Надто амбітні проекти, націлені на досягнення нереальних завдань

✓ Мета і завдання проекту чітко не визначені. Або методи і типи діяльності не відповідають досягненню цілей проекту

✓ Планована діяльність є суто теоретичною або академічною, без жодного практичного застосування

✓ Бюджет проекту не є реалістичний для втілення запланованої діяльності

✓ Діяльність проекту передбачає тільки організаційні зусилля (наприклад, організація клубу або центру), без жодних практичних дій, які б відповідали пріоритетам програми

Де отримати більш детальну інформацію?

- Загальна інформація про Європейську програму "Демократія та права людини"

http://europa.eu.int/comm/europeaid/projects/eidhr/index_en.htm

- Загальна інформація про Програму Тасіс з партнерства в інституційному розвитку

http://europa.eu.int/comm/europeaid/projects/ibpp/index_en.htm

Куди звертатися?

За подальшою інформацією щодо тендерних процедур за Європейською програмою "Демократія і права людини" та Програмою Тасіс з партнерства в інституційному розвитку звертатися:

Представництво Європейської Комісії в Україні

Київ, вул. Круглоуніверситетська, 10

Тел. (044) 462-00-10

Факс (044) 462-09-20

E-mail: press@delukr.cec.eu.int

Website: www.delukr.cec.eu.int

Контактна особа - Хельга Пендер, керівник сектору проектів з громадянського суспільства

Перелік мікропроектів, які втілювалися у 2001-2002 роках за Європейською програмою «Демократія і права людини»

Нижче наведений перелік НУО, які брали участь у Європейській програмі "Демократія та права людини". Їх проекти втілювалися в Україні в 2001 та 2002 роках.

Це є далеко не повний список проектів цієї програми та Програми Тасіс з партнерства в інституційному розвитку. Потенційні майбутні апікати можуть скористатися контактними адресами і телефонами у цьому списку, щоб обговорити з НУО можливості співробітництва та об'єднання у мережу.

Проект "Вирішення місцевих проблем є справою місцевих громадських комітетів"

Організація-виконавець: Благодійна організація "Центр громадських ініціатив" (Перечин, Закарпатська область)

Тривалість: 12 місяців

Контактна адреса: vishnyak@karpaty.uzhgorod.ua

Проект "Школа для керівників правозахисних НУО"

Організація-виконавець: Харківська група із захисту прав людини

Тривалість: 2 місяці

Контактна адреса: root@khghr.kharkov.ua

Проект "Підтримка біженців та мігрантів в їх адаптації в українському суспільстві"

Організація-виконавець: Луганський регіональний фонд "Організація з підтримки біженців"

Тривалість: 12 місяців

Контактна адреса: info@viva.lugansk.ua

Проект "Центр неурядових організацій в Макарові, Київська область"

Організація-виконавець: Макарівська жіноча громадська організація "Берегиня"

Тривалість: 11 місяців

Контактний тел.: (04478) 5-22-33

Проект "Соціально-психологічна підтримка жінок-в'язнів зі Збаразької виправної колонії №63"

Організація-виконавець: Тернопільська обласна організація жінок

Тривалість: 12 місяців

Контактний тел.: (0352) 26-86-19

Проект "Жінка і чоловік - рівні права та обов'язки"

Організація-виконавець: Чернігівська обласна організація Союзу жінок України

Тривалість: 8 місяців

Контактна адреса: sgu@ingr.cn.ua

Проект "Захист прав дитини як професія"

Організація-виконавець: Християнський дитячий фонд (Київ)

Тривалість: 12 місяців

Контактна адреса: ccf@elan-ua.net

Проект "Діти створюють громадянське суспільство"

Організація-виконавець: Інститут громадянського суспільства (Київ)

Тривалість: 12 місяців

Контактна адреса: csi@ukrpack.net

Проект "Світ права: громадянська освіта для дітей та юнацтва"

Організація-виконавець: Херсонський міський Центр молодіжних ініціатив "Тотем"

Тривалість: 12 місяців

Контактна адреса: totem@public.kherson.ua

Проект "Школа соціального успіху для НУО"

Організація-виконавець: Неурядова організація "Південноукраїнський ресурсний центр" (Севастополь)

Тривалість: 12 місяців

Контактна адреса: brunov@mail.ru

Проект "Розробка проекту положення про муніципальне соціальне замовлення"

Організація-виконавець: Регіональний центр "Сприяння" (Донецьк)
Тривалість: 12 місяців
Контактна адреса: rsc@rsc.donetsk.ua

Проект "До демократичного суспільства через розвиток місцевого самоврядування"

Організація-виконавець: Благодійна організація "Громадський форум" (Боярка, Київська область)
Тривалість: 12 місяців
Контактний тел.: (04498) 4-39-59

Проект "Залучення сільських жінок до участі в розбудові демократичного суспільства"

Організація-виконавець: Жіночий консультативний центр Закарпаття (Ужгород)
Тривалість: 12 місяців
Контактна адреса: khosen@karpaty.uzhgorod.ua

Проект "Демократичний клуб пенсіонерів"

Організація-виконавець: Асоціація пенсіонерів "Поділля" (Вінниця)
Тривалість: 12 місяців
Контактна адреса: hii@post.vinnitsa.ua

Проект "Спільна організація навчання та діяльності органів самоврядування"

Організація-виконавець: Міське товариство "Благодійність та здоров'я" (Миргород, Полтавська область)
Тривалість: 12 місяців
Контактний тел.: (05355) 5-22-21

Проект "Програма Торезької місцевої жіночої організації зі створення волонтерського руху в місті"

Організація-виконавець: Місцева жіноча організація (Торез, Донецька область)
Тривалість: 12 місяців
Контактний тел.: (06254) 3-60-11

Проект "Міст у майбутнє"

Організація-виконавець: філія Студентського братерства (Надвірна, Івано-Франківськ)
Тривалість: 12 місяців
Контактна адреса: zvar@sb.il.if.ua

Проект "Гендерна освіта в школі міліції"

Організація-виконавець: Феміністичне товариство "Прогресивне жіноцтво" (Вінниця)
Тривалість: 12 місяців
Контактна адреса: progress@mail.vinnica.ua

Проект "Захист прав дітей та молоді в сільській місцевості та селищах"

Організація-виконавець: Консультативно-інформаційний жіночий центр "Зоря" (Новокрасівка, Донецька область)
Тривалість: 10 місяців
Контактний тел.: (06246) 9-36-57

Проект "Створення органу омбудсменів"

Організація-виконавець: Організація регіональних ініціатив (Київ)
Тривалість: 12 місяців
Контактний тел.: (044) 410-80-52

Проект "Другий крок"

Організація-виконавець: Ліга кримсько-татарських юристів "Інітіум" (Сімферополь)
Тривалість: 12 місяців
Контактна адреса: initium@crimea.com

Проект "Міжконфесійний діалог як умова досягнення справжньої релігійної свободи у поліетнічному Криму"

Організація-виконавець: Кримська республіканська асоціація "Знання"
Тривалість: 6 місяців
Контактна адреса: znanie@hcf.crimea.com

Проект "Розвиток соціального муніципального управління сільських районів"

Організація-виконавець: Харківська регіональна організація підтримки соціального розвитку сільських районів
Тривалість: 9 місяців
Контактний тел.: (0572) 47-40-29